

І. Незалежний культурологічний часопис. — № 6-8, 1995-1996.

Серед незліченних українських видань, що з'являються і зникають на наших очах завдяки благословенній свободі слова та відсутності до них будь-чиєї уваги, культурологічний «нерегулярник» під екзотичною назвою «І» виявився на диво живучим. Започаткований 1989 року групою молодих львів'ян як видання суто андеграундне, себто в тогочасних термінах «нелегальне», альманах щасливо пережив «перебудову» Союзу і, здається, непогано дає собі раду з «розбудовою» України.

Сама назва часопису є, ймовірно, даниною андеграундній екстравагантності. Вона може вказувати на «найбільш українську», себто відсутню в інших кириличних алфавітах, літеру; а може бути й прямою алюзією до популярного десять років тому вірша Івана Малковича «Напучування сільського вчителя», що його тоді ж таки перетворив на пісню Віктор Морозов. Не виключено також, що назва «І» є концептуальним переосмисленням звичайного «і» як символу однозначності й остаточності. Поставити крапку над «і» означає з'ясувати все до кінця й припинити подальшу дискусію. Поставити натомість над «і» двокрапку означає визнати неостаточність даного «крапкування» й можливість чи, навіть, необхідність продовження розмови.

Хоч би там як, а на сьогодні вийшло вісім чисел часопису: п'ять — самвидавних, виготовлених на ксероксі й акуратно підшитих та оформлених добротною графікою; і три — «офіційних», себто «легальних», вибагливо змакетованих, видрукуваних на якісному, явно не «совдепівському» папері і так само якісно проілюстрованих кольоровими репродукціями, кожна з яких вручну вклеєна на відповідну сторінку. Тираж видання не вказаний, але з усього видно, що він і сьогодні не набагато більший, ніж у старі-добрі самвидавні часи. В кожному разі, ми даремно будемо шукати його по кіосках, книгарнях, бібліотеках та каталогах нашої коханої «Укрпошти».

У певному сенсі, це видання-привид, щось на зразок легендарної «Правди», яку Сталін, кажуть, друкував в одному примірнику спеціально для Леніна, аби не розстроювати вмираючого вождя сумними новинами. Альманах «І», щоправда, новинами не переймається, як, власне кажучи, і здоров'ям вождів. Його послання в іншому: культурологічний часопис не може й не мусить бути масовим; це видання для «своїх» — для покликаних,

а не скликаних; фактично, це продовження самвидаву, тільки з кращим технічним і спонсорським забезпеченням.

«Самвидавність», проте, суттєво обмежує можливості альманаху — і то не лише в суспільстві, якому, правду кажучи, й діла нема до подібних видань, а й у значно вужчих середовищах інтелектуальних еліт, які, незважаючи ні на що, не є в Україні аж настільки вузькими й настільки взаємопов'язаними, як це, можливо, здається видавцям альманаху. А відтак і амбітне завдання, сформульоване редакцією часопису «І», виглядає проблематично: «Ми мусимо, з одного боку, інтегруватися в європейську, чи ширше — світову новочасну ментальність, освоїти, тобто пережити і в культурі, і в мові, причому екстерном, усе це, як сказав би Гегель, «саморозгортання духу». А з другого боку, ми повинні зберегти своє лице, чи, якщо бути точнішим, знайти своє лице, витворити свою культуру, свою духовність. Без цього кожен наш рух, чи то політичний, чи культурний, веде у безвість чи глухий кут ортодоксії».

Поки що «ортодоксія» справді домінує в українській культурі, принаймні в її поверхневій, найвидимішій частині, успішно штовхаючи всю культуру якщо й не в «безвість», то в досить понуре етно-культурне гетто. «Культурологічна» самоізоляція виглядає в такому контексті доволі гарним, але малоефективним жестом. Якщо перші п'ять чисел «І» ще могли функціонувати в самвидавному режимі, претендуючи на «осмислення й презентацію сучасного мислительного процесу та України», зокрема за рахунок включення в нього тих нуртів, «які бродили і бродять по підвалах, піддашнях та кухнях», то останні три випуски потребували б уже ширшого виходу й розголосу, заміряючись подавати «панораму сучасної філософської думки як на Заході, так і на Сході» й навчати нас, грішних, «самих основ мислення».

Не вважаючи три останні випуски «І» бездоганними, все ж наважимося стверджувати, що вони заслуговують значно кращої долі, ніж та «широка популярність у вузькому колі», на яку їх до певної міри прирікає сама редакція, але ще більшою мірою — загальна культурна ситуація в Україні. Перший «легальний» номер часопису «І» (N6, 1995) присвячений проблемам Європи та європейства і місцю України в цьому контексті. Другий (N7, 1996) — українсько-російським взаєминим та спадщині Візантії. Третій, найновіший (N8, 1996) — проблемам єврейства, з певною увагою не лише до українсько-єврейських стосунків, а й до ширших історико-культурних паралелей і розбіжностей у долі двох народів.

Стилізовані фотопортрети цісаря Франца-Йосипа, гетьмана Скоропадського та ідеолога сіонізму Володимира Жаботинського на обкладинках відповідних чисел вказують на специфічно

український ключ до окресленої проблематики. У першому випадку це спадок Австро-Угорщини і «центрально-європейська» приналежність Галичини. У другому — трагічна розщепленість України «між Окцидентом та Візантією», між Європою та Євразією, «двоїстість», сказати б, української душі. А в третьому — це уроки модерного єврейського націоналізму і нелегкий, а тому особливо важливий досвід українсько-єврейського порозуміння.

У кожному номері є щонайменше десяток добрих текстів і принаймні кілька — блискучих, на зразок класичної статті Мілана Кундери «Трагедія Центральної Європи» чи недостатньо в нас знаної публікації Олександра Ахієзера в «Дружбе народів» (N11, 1993) «Росія — кризова точка світової історії». Іноді найсильнішими матеріалами номера виявляються тексти безмежно далекі, здавалося б, від наших актуальних проблем — як герменевтична праця Гадамера про «Дуїнянські елегії» Рільке чи, скажімо, дотепний погляд на «Дві концепції вибраности», китайську й єврейську, в статті ізраїльського культуролога В. Росмана. Або — й зовсім езотеричне з'ясування специфіки єврейського мовомислення через функціональну специфіку одного-єдиного слова «існувати» в семітських та індоєвропейських мовах, запропоноване російським ученим Іллею Дворкіном.

Єдине, чого справді не вистачає усім згаданим номерам, — це сучасної української есеїстики на рівні вміщених там-таки текстів Гессе («Брати Карамазови» чи кінець Європи), Гомбровича (фрагменти «Щоденника»), Бубера («Єврейство та людство»), Еліота («Три значення слова «культура»). На «конкурентному» рівні перебуває, здається, лише Тарас Возняк — філософ і культуролог, шанувальник і перекладач Гайдегера, натхненник і головний редактор часопису. Втім, чудова «конфліктологічна» студія Мирослава Мариновича в останньому номері, як і виступ Костянтина Сігова та кількох молодших авторів перед тим, показують, що українська культура не така вже й спустошена та неконкурентоспроможна. Щоб використати, однак, її потенції, часопис «І» мусив би відмовитися від своєї напівсамвидавності й позачасовості, погано, до речі, сумісної з поняттям «часопис», і спробувати все-таки більше покластися на культурницькі сили по всій Україні.

А поки що маємо досить гарну річ у собі, чудову як на вузьке редакційне коло й цілком пристойну як на ширше коло львівської інтелігенції, а проте маргінальну і малознайому, на жаль, у понурому і, власне, ще неіснуючому загальноукраїнському контексті.